

Blekingedräkten

Några upplysningar angående den av Gillet lanserade dräkten, högtidsdräkt från Östra härad, Blekinge.

Då föreningen Hembygds-gillet, Karlskrona bildades den 9/11 1945 nedlades ett stort och förtjänstfullt arbete av dåvarande dräktkommittén med bl a Marta Carlsson på att komponera en bygdedräkt från Östra härad, Blekinge. Inför ett sådant arbete möter stora svårigheter, inte minst med tanke på att många detaljer i dräkten ändrats under den tid av flera hundra år, som häradsdräkt i någon form burits (ungefär från medeltiden och fram till slutet av 1800-talet).

I de flesta bygdedräkter har de enskilda plaggen sin särskilda historia. Ett plagg kan ha förhistorisk tradition, medan ett annat kommer från 17- eller t o m 1800-talet. Plaggen har ändå burits tillsammans och sammansmält till en "dräkt".

Som det gränsland Blekinge är, har det lätt erhållit nya impulser utifrån, inte minst med avseende på klämodet. Vanligt var också, att en person, som vuxit upp i ett härad och sedan gift sig i ett annat, med tiden ersatte utnötta dräktdetaljer från sin ursprungliga dräkt med nya från det nya häradet. Man har funnit en hel del gamla dräktdetaljer, men inte alltid vetat, vilket årtal de tillverkats. Att under sådana förhållanden sammanföra dräktdelar "rätt" med avseende på häradet och tiden är inte lätt, inte heller att "rätt" kombinera färger, helg- och vardagsplagg o d. Gamla personer, som tillfrågats, och gamla avbildningar ger ofta mycket motsägande upplysningar.

Marta Carlsson ägnade mycken tid åt studier av källskrifter och studier på muséer, varför man kan anse Gillets dräkt vara så äkta, som det över huvud taget går att få fram.

De mönster och dräktdetaljer, som försäljs av Hemslöjden, Karlskrona avviker till en del från de av Gillet rekommenderade. Därmed icke sagt att någondera partens mönster är felaktiga, bara annorlunda.

Med anledning av ovan berörda problem vill dräktkommittén på det bestämdaste uppmana de medlemmar, som står i begrepp att anskaffa dräkt, att följa Gillets råd och anvisningar, så att dräkten i varje fall inom Gillet blir enhetlig. Naturligtvis tolereras även dräkter från andra häraden såväl inom som utom Blekinge, om någon äger eller har speciell anledning att skaffa dylik dräkt. Om problem angående gamla dräktdetaljers "äkthet" uppstår, rådfråga muséet. Uppstår problem angående färger och tyger, se efter

på museet vad som finns i gamla dräkter.

Under renässansen började så småningom de olika häradsdräkterna ta form. Du, som vill veta mer om den dräkt, med månghundraåriga anor, som Du tänker skaffa Dej, läs vad som finns att läsa om dräkten i dräktkommitténs arkiv.

Material till dräkten finns i mån av tillgång hos Distriktets förlag, Ulla Liljedahl, Kallinge. Tel 0457/20521. Dessutom i affärer som tillhandahåller möbiltyger och andra tyger, i bandaffärer och i Hemslöjden. I någon mån hos Gillets dräktsektion (knappar). Dessutom hos Svenska Ungdomsringens förlag, Tjärhovsgatan 18, Stockholm.

(Anm: Ronneby Brunns serveringsdräkt räknas ej som folkdräkt och bör därför ej användas av medlemmar representerande Sv Ungdomsringen. Särskilda beskrivningar finns på Holjedräkten och Öllerska dräkten (Jämshög). Hänvändelse till fru Ulla Liljedahl, Kallinge. Tel 0457/20521.)

Barndräkten förr var kolt, ett klänningsliknande plagg, lika för såväl pojke som flicka. I 6-årsåldern började barnen använda ett förminskat vuxenplagg, någon form av barnkläder fanns inte.

Kvinnlig högtidsdräkt från Östra härad, Blekinge.

Överdel:

Material: vitt, tunt bomullstyg. Knappar: 4 st små silverknappar.

Spets: 50-60 cm.

Tygåtgång: ca 2 m.

Beskrivning: Obs. Prova mönstret före tillklippningen, så att överdelen blir lagom vid (skall vara rätt vid) och axelbroderiet kommer lagom högt upp på överarmen. Axeln broderas med engelskt broderi. Ärmen sys i med ärmspjäll. Den skall pösa över vid manschetten, dock ej onormalt så att hela handen "försvinner". Överdelen kan sys så kort, att den ej når ner till midjan, dock ej så kort, att den kan krypa upp i livstyckets ärmhål. En kort överdel känns "svalare". Den kan även sys så lång, att den kan stoppas ner under kjollinningen. (Hakas ev ihop med underkjolen.) En lång överdel skyddar livstycket att komma i beröring med huden. Hindrar också kjollinningen från att sitta direkt mot huden. Ärmens skall vara 70-80 cm vid, rynkad (stripad) eller veckad med små veck upptill mot axeln. Nedtill rynkad (stripad) mot en linning. För att få rynkorna vackra och jämna sys 2-3 rynkrader bredvid varandra. Linningen är ungefär 5 cm bred, broderad med engelskt broderi och försedd med rynkad smal spets i kanten. Ärmen knäpps med silverknappar eller filigransknappar, 2 st med tråns emellan som manschettnappar. Knapphålen sitter i övre kanten av linningen. Det gammaldags sätt, på vilket överdelen är sydd, gör att ärmen vrider sig så

att sprundet kommer på tumsidan av handen. På gamla bilder ser man tydligt manschettknapparna på tumsidan, varför man får antaga att det skulle vara så. Från moderna plagg är vi ju vana vid ärmsprund på lillfingersidan.

Historik: Förr syddes överdelen alltid kort. Man använde då dagligdags en llnnesärk och överdelen var ett utpräglat finplagg som sattes ovanpå särken. Däruppepå livstycket. Särken blev då ett underplagg, som skyddade livstycket från att komma i direkt beröring med huden, och överdelen kunde då utan olägenhet vara kort.

Särken hade många funktioner att fylla: den var 1) nattdräkt, 2) sommarkklänning, 3) hemmaklänning på vintern. För att klä sig finare eller varmare satte man uppepå särken kjol, livstycke och förkläde, ibland även överdel, och på så sätt blev särken även 4) underklänning. Upptill var särken ofta av dubbelt tyg och väl inprovad. Man hade inget annat underplagg under. Ett enklare förkläde användes i vardagslag uppepå särken.

Livstycke:

Material: linne, brokad, siden, vadmal, kläde, värken (halvylle), sammet.

Färger: rött, grönt, blått, rosa, brunt, lila, beige och även svart, men så gott som alltid i avvikande färg mot kjolen, man ville gärna ha dräkten färggrann.

Foder: grovt, ofärgat linne.

Snedremсор: i bomull eller siden.

2-5 cm breda siden- eller bomullsbårder, ev bårder med silvertrådar i.

Tygåtgång: ca 60 cm, 140 cm brett.

Foder: ca 60 cm, 140 cm brett.

Snedremсор: 3½-4 m (mät först.).

Bårder: omkring 2½ m (mät först.).

Beskrivning: Obs. Prova först mönstret så att livstycket klipps till i rätt storlek. Vid förstoring av mönstret bredda ej bakstyckets nederdel, skall vara ungefär 12 cm bred, tag i stället ut vidden i sidostyckena. Livstycket fodras med grovt linne utom ca 5 cm nedtill, där man fodrar med livets tyg. Skörtet sys 3 cm, ej bredare. Skört och ev även hals och ärmhål kantas med snedremсор, gärna i avvikande färg. Kantband i bomull finns på Hemslojden, men använd gärna snedremсор i siden till samtliga livstycksstyger. Går bra att klippa till på snedden av tunt sidentyg. Snedremсорna bör vara så smala som möjligt, på rätan synliga endast 3-4 mm. Runt hals och ärmhål, innanför ev snedremсор, påsys garneringsbårder, gärna av siden, till samtliga livstycksmaterial. (Det är ju en högtidsdräkt.) Använder man en bred bård får man lägga in småveck på den för att den skall följa hals och

ärmhål. Livstycket skall sitta stramt åt i midjan. Framtill häktas livet ihop med 3-4 hakar och kyskor. Obs inte ända upp till halsringningen. Livstycket kan hakas fast i kjollinningen med hakar och träsar, hakarna sätts lämpligen i de små "öronen" i skörtet.

Den äldsta typen av livstycke var sydd i endast 3 mönsterdelar: 1 bakstycke och 2 sidostycken (förutom de små "öronen"). Sidsöm under ärmhålet och sprängveck förekom ej. Om god passform går att få med denna modell rekommenderas den som varande den "mest äkta". Gillet har mönster från Distriktets dräktsektion som erhållits 1965.

Ett livstycke från Augerum från 1865 (på Blekinge museum) har 5 mönsterdelar: 1 bakstycke, 2 framstycken och 2 sidostycken (förutom de små "öronen"). Härigenom kan man lägga in en sömsmån under ärmhålet (likaså på axeln) för att ta till om livstycket behöver ökas. Denna söm under ärmhålet har på Gillets vedertagna modell varit utformad som ett sprängveck. Fram- och sidostycket har då bildat en sammanhängande mönsterdel.

De två kilarna (öronen) i var sida skall vara platta, får ej stå ut som små veck. De tre kilarna bak nästes till åt avigsidan (när de är färdigsydda) så att de bildar inåtvända veck. På muséets livstycken bildar de tre små kilarna bak tre små, platta veck. Se skiss.

Gilletts livstycksmodell är uppgjord från en bruddräkt från Östra hd. (Nordiska muséet). Livstycket är i svagt gul-rosa siden, mönstrat, och kantat med gröna bårder (enligt Gillets arkiv).

I Medelstads härad bars skörtet uppvikt, löst fastnästat. Så ej i Östra härad. Det uppvikta skörtet, luvetallriken samt att lösblomman bars synlig i Medelstad var, vad man vet, de enda skillnaderna mellan de båda häradernas dräkter.

Historik: Livstycket var ursprungligen ett underplagg, men på 1600-talet blev det modernt att bära det synligt. De äldsta plaggen har långa, vida skört, som så småningom krympte ihop till de små "öronen".

Kjol:

Material: Vinterkjolen: ylle, värken (halvylle), kläde, vadmal.

Färger: grönt, blått, rött, rödlila, svart.

Till vardagskjolar användes enfärgat kulört bomullstyg, till brudkjolar siden.

Sommarkjolen: vitt, tunt bomullstyg. Denna kjol användes från Kristi himmelfärdsdag fram till Mikaelsmässa den 29 september.

Underkjolen: vitt, tunt bomullstyg, ev siden.

Tygåtgång: 4 längder ca 60 cm brett eller 3 längder ca 80 cm brett. Bårder till vinterkjolen 4-7 cm breda av siden eller bomull, lika med kjolens vidd.

Tygåtgång till underkjolen: 3 längder ca 70 cm brett. Ev brodyr lika med kjolens vidd.

Beskrivning: Vinterkjolen är 240-300 cm vid. Observera att kjolen blir tung om vidden är alltför riklig. Kjolen rynkas (stripas) mot en $4\frac{1}{2}$ cm bred linning. Rynkorna fördelas så, att man får ett ca 15 cm slätt parti mitt fram. Sy 3-4 rynktrådar vid rynkningen för att få rynkorna jämna. Vid påsyningen av linningen kan sedan en rynkrad vara synlig. Sprundet göres vid den släta framvådens vänstra sida, där det döljes av förklädet. Kjolen skall vara ca 20 cm från golvet (med skor), fällen 5-8 cm bred. Nedtill påsys för hand en bård, helst av siden, obs högtidsdräkt, så att bårdens nederkant sitter 3-5 cm från kanten. I kjolens sprund kan en ficka av tunt linne sys fast. Se även "löslem". Nedtill på avigsidan kan en skoning 10-15 cm bred av t ex linne sys på. En sådan skoning ger kjolen mer "sving". Obs: På redan färdiga kjolar kan en dylik skoning lätt anbringas.

Sommarkjolen sys likadant. Krymp vita kjoltyget före sömnaden. Fällan göres något bredare, ungefär 12 cm. I stället för bård nedtill sys 2 st sjuksköterskeveck, det första sys ca 18 cm från kanten, och vardera 3 cm breda. Bak kan kjollinningen broderas med vitbroderi.

Ang sommarkjolens rynkning se särskild beskrivning, lämnad av fröken Gerda Samuelsson, Kuggeboda, 1946. Detta utförande ger en mycket vacker rynkning och är dessutom lättare att utföra än att rynka bomullstyget på maskin, eftersom rynktrådarna lätt går av.

Historik: Kjol och liv i skilda plagg kom på de flesta platser i landet i bruk på 1600-talet, tidigare var det vanligt med liv och kjol i ett, "livkjol". Blekinge behöll livkjolen ända in mot 1700-talets slut. I tygbesparande syfte isydde man förr en "förbredd" av enklare tyg i framvåden. Den doldes sedan av förklädet. Dessutom skoddes kjolen upp nedtill med enklare tyg. Vintertid bars under den vanliga kjolen en skinn-livkjol, en s k "skinnklocka". Liv och kjol var där hopsydda till ett plagg.

På Blekinge museum finns en vit sommarkjol med broderi i färger. Kjolen är från Ebbamåla, Öljevult, Bräkne-Hoby. Meningarna är starkt delade huruvida denna kjol tillhört allmogedräkten eller ej, full visshet går ej att få. Kjolen bör därför ej vidare kopieras såsom bygdedräkt, utan helt vit kjol bör antagas som norm. William Andersson talar dock i "Blekingebilder från fordom" om att "den vita sommarsöndagskjolen kunde liksom brudkjolen vara rikt broderad". Från Augerums socken finns på muséet en helt vit kjol från 1865, vilken man anser med säkerhet ha tillhört allmogedräkten.

Underkjolen kan sys i samma modell som den vita kjolen men ej så vid. I stället för veck nedtill kan man avsluta med en brodyr. Inget broderi på linningen. Om man tycker att bomullsunderkjol ej "för sig" bra kan underkjol av ett "halt" tyg, t ex siden, användas.

Förkläde:

Material: blommigt eller på annat sätt mönstrat, enfärgat siden i svaga färger, randmönstrat siden eller brokad (blomränder med enfärgade ränder emellan), vitt eller kulört långrandigt bomullstyг, helst hemvävt. Obs aldrig tvärrandigt. Siden- eller bomullsband att knyta med.

Tygåtgång: förklädet skall vara minst 1 m brett, gärna bredare, det skall nästan gå runt om. Längden skall vara 5 cm från kjolens nederkant, ej kortare. Det kan även vara lika långt som kjolen. Undvik att förklädet slutar mitt över kjolens bård. Det är vackrast om bården antingen syns helt (om den sitter lågt) eller döljes helt (om den sitter högt).

Band: 2 st knytband, ca 1 m långa.

Beskrivning: förklädet rynkas mot en smal linning, 2-3 cm av själva tyget. Knytband isys vid sidorna. Bandet avslutas nedtill på följande sätt: ungefär 8 cm rafflas upp, delas i 3 kardeler, vilka omviras med det upprepade garnet. De 3 kardelerna sammanviras till en, omviras. Avslutas med en liten tofs. Denna beskrivning lämnad av brodösen Maria Karlsson, Hästö, 1953. Fäll nedtill på förklädet ca 10 cm. På äldre typer av förkläden förekommer ibland en dragsko i stället för linning. Förkläde med linning sitter dock i allmänhet bättre. Som linning kan även knytbandet användas. Sy då även en bit band på avigsidan av linningen så att tygets kant döljs.

Huvudbonad:

Till fullständig dräkt hör alltid huvudbonad.

För ogift kvinna: klut = vita schaletten.

Material: tunt, vitt bomullstyг.

Tygåtgång: en fyrkant ca 90x90 cm.

Beskrivning: kluten sys med ca 3 cm bred fäll runt om, gärna även en spets. Engelskt vitbroderi i ena hörnet.

För gift kvinna: mösseklut = ungmorshätta.

Material: tunt, vitt linne eller bomullstyг.

Tygåtgång: en fyrkant ca 60x60 cm.

Beskrivning: smal fäll runt om. Kedjestygnbroderi med moulinégarn i olika färger. Monteras över en stomme av papp till en liten mössa.

Historik: Bruket av vit linneduk som huvudbonad är mycket gammalt och omtalas i Norden redan i de isländska sagorna, men är säkerligen äldre. I samma källa kan man också läsa att de ogifta kvinnorna skulle bära bart hår, prytt med band. Den vita kluten knöts på många olika sätt,